

آشنایی با انواع روش تدریس

معلم پیش از تحلیل روش باید با انواع روش های تدریس آشنا باشد و متناسب با سطح مخاطب (فراگیرها) و موضوع آموزشی و سیاست های آموزشی کلان که در هر مؤسسه ی آموزشی صورت می گیرد، روشی در خور انتخاب کند. او باید در هر دوره، روش تدریس خود را ارزیابی کند و در صورت وجود کاستی ها، به رفع نواقص آن بپردازد و حتی در صورت لزوم، ماهیت روش خود را تغییر دهد.

روش سخنرانی

هرچند روش های نوین آموزش جایگاه بسیار ویژه ای در فرآیند آموزش پیدا کرده اند و بدون استفاده از آنها فرآیند آموزش به کمال خود نمی رسد؛ اما هیچ کس نمی تواند ادعا کند که می توان روش تدریس سنتی را از نظام آموزش حذف کرد. در این روش معلم به عنوان سخن ران در جلوی کلاس می ایستد و مطالب درسی را بیان نموده و دانش آموزان به او گوش می دهند. البته باید در نظر داشت که منظور از روش سخنرانی صرف بیان دانسته ها نیست. بلکه این روش در واقع نوعی ارتباط برقرار کردن با دانش آموز است که در آن معلم دانش آموز را در مسیر یادگیری پیش می برد. امروزه با گسترش فناوری های دیجیتال، روش تدریس سخنرانی با تحولات جدی روبرو شده و قابلیت های زیادی پیدا کرده است. سنتی ساده ترین شیوه تدریس است که عموم معلمان و اساتید دانشگاه از آن استفاده می کنند. در این روش تنها کسی که فعال است معلم یا استاد است. وی صحبت می کند، مطالبی روی تخته می نویسد، اسلاید نشان می دهد، و یا سوال می کند. و اغلب وقتی پاسخی از کلاس نمی شنود، خود پاسخ سوال را می دهد و به تدریس ادامه می دهد.

در این روش دانش آموزان کاملاً غیر فعال بوده و فقط نظاره گر هستند و گوش می کنند، و تعدادی هم یادداشت می کنند. اما به ندرت دانش آموزی در مورد مطالب درسی فکر می کند. بررسی ها نشان می دهد که این روش طبیعی یادگیری نیست، و به همین دلیل اطلاعاتی که به این صورت کسب می شود، در حافظه درازمدت باقی نمی ماند.

همچنین مشکل دیگر کلاس های سنتی این است که چون دانش آموزان قدرت تمرکز محدودی دارند نمی توانند با تمرکز کامل به مطالب درسی گوش بدهند. فکر عموم دانش آموزان در هنگام تدریس به جاهای دیگر می رود و به اصطلاح توقف های ذهنی برایشان ایجاد می شود. هرچه از سخنرانی می گذرد، تعداد و مدت این توقف ها بیشتر می شود. و چون مطالب درسی به صورت زنجیروار به یکدیگر متصل می باشند، ایجاد توقف های ذهنی باعث می شود دانش آموز نتواند همپای معلم پیش برود و مطالب درسی را فراگیرد.

اینها همه مشکلاتی است که در مورد تواناترین دانش آموزان هم ایجاد می شود. معمولاً تمام دانش آموزان در عموم کلاس های درس یک احساس ناراحتی و کسلی را تحمل می کند و همین مسئله کیفیت آموزش را مورد آسیب قرار می دهد.

بنابراین چیدمان کلاس ها باید به صورتی در نظر گرفته شود که علاوه بر اینکه قابلیت استفاده از روش های یادگیری فعال و مشارکتی را فراهم می نمایند، قابلیت استفاده از روش سخن رانی را نیز فراهم نمایند. همچنین می توان علاوه بر کلاس دانش آموزان محیط جداگانه ای برای تدریس معلم در نظر گرفته شود. (در طراحی آموزشی مدرسه سراج از این روش استفاده شده است) در چند دهه اخیر روش های جدیدی در آموزش و تدریس عرضه شده است. آموزش و تدریس "دانش آموز محور" به جای روش "استاد محور"، مبنای بیشتر این نوآوری ها را تشکیل می دهد. سه روش موفق تر در این زمینه عبارتند از: یادگیری فعال، یادگیری مشارکتی، یادگیری مسئله محور. در این نوشته سعی می کنیم توضیح مختصری در مورد این سه روش ارائه دهیم.

توجه به ساختار سخنرانی

معلم باید به مطالب مورد نظر جهت سخنرانی انسجام و سیر منطقی ببخشد. برای این کار باید به ساختار سخنرانی توجه داشته باشد که از سه بخش تشکیل می شود: مقدمه (برای جلب توجه مخاطب)، بدنه یا بخش میانی (ایده های اصلی و جزئیاتی که معلم مایل است آنها را به فراگیر منتقل کند) و بخش پایانی یا مؤخره (که به وسیله ی آن فراگیران را جهت به خاطر سپاری مطالب یاری می کند).

در مقدمه، مطالب کلی مطرح می شود و در بخش میانی، جزئیات بیان می گردند تا فراگیران با ایجاد ارتباط بین این دو، آموزش ببینند. این روش را «روش تحلیلی» می گویند. در بخش پایانی نیز کلیات با اشاره به مهمترین بخش جزئیات و ارتباط بین آنها در زمان کوتاهی تکرار می شود و نتیجه گیری و در صورت لزوم انطباق فردی یا اجتماعی صورت می گیرد.

گفتنی است از آنجا که روش توضیحی مبتنی بر سخنرانی است، از اضطراب هنگام سخنرانی به عنوان آفت این روش می توان سخن گفت. به ویژه که در ابتدای تدریس، نمود این اضطراب و تنش روانی را در رنگ چهره، لرزش صدا و دست ها، تپش شدید قلب و عوارض «روان تنی» دیگر می توانیم ببینیم. افزودن بر توکل داشتن به خدا و یاری جستن از ائمه ی اطهار (ع) و ایجاد آرامش و اطمینان با یاد خدا، موارد دیگر جهت مبارزه با اضطراب وجود دارد که عبارتند از:

الف) تسلط کامل بر بحث مورد نظر و نوشتن کلیات برخی از جزئیات به صورت رمزی بر کاغذ.

- ب) شروع کلاس با معارفه و ارتباط صمیمانه گفتاری با فراگیران.
- ج) توجه به کیفیت قرار گرفتن پاها به این معنی که باید وجود آنها را روی زمین حس کنیم.
- د) توجه به نفس کشیدن ها وقتی بدین معنی که هنگامی مانع کشیدن نفس عمیق شویم، اضطراب افزایش می یابد.
- ذ) با چشم ها و قلب مخاطب سخن گفتن به ویژه در زمانی که آنها فقط به مطالب گوش می دهند و چیزی نمی نویسند.
- و) کمک گرفتن از بدن و حالات فیزیکی، مثلاً با اعتماد به نفس قدم برداشتن و مخفی نکردن دست ها.
- ه) تلقین این نکته که در موضوع موردنظر، سخنور (معلم روش توضیحی) از مخاطبان خود (فراگیران) کارشناس تر است.
- (برگرفته از کتاب "نوآوری در آموزش مهندسی" تالیف دکتر حسین)

نکته : استفاده از این روش برای معلمان سخت تر از روش سنتی است. معلم باید طرح درس پیچیده تری برای دانش آموزان طراحی کند. همچنین در ابتدا ممکن است معلم در این روش تدریس به موفقیت قابل توجه ای دست نیابد. اما قطعاً این روش تدریس تاثیر بسزایی در افزایش کیفیت یادگیری دانش آموزان دارد.

یادگیری فعال

ادگار دیل در مقاله ای در سال ۱۹۵۴ به روش تصویری جالبی که به نام مخروط یادگیری معروف شده است، نشان داد که مشارکت غیرفعال دانش آموزان در کلاس درس، یادگیری کمی را به دنبال دارد. بررسی های این محقق نشان داده است که آنچه دو هفته بعد از یادگیری یک مطلب در حافظه ما باقی می ماند در روش های تدریس متفاوت به این صورت است:

۱۰ درصد آنچه را که خوانده ایم.

۲۰ درصد آنچه را که شنیده ایم.

۳۰ درصد آنچه را که دیده ایم.

۵۰ درصد آنچه را همزمان دیده و شنیده ایم.

۷۰ درصد آنچه را که گفته ایم.

۹۰ درصد آنچه را که گفته و عملاً تجربه کرده ایم.

از این رو، تنها گوش دادن به معلم، یادگیری ناچیزی را به همراه خواهد داشت و با روش های فعال می توان به یادگیری های کامل تری دست یافت.

یادگیری فعال هر آن چیزی است که در کلاس درس اتفاق می افتد تا دانش آموز را با مطالبی که ارائه می شود درگیر بنماید. این نوع یادگیری از روش های بسیار متنوعی تشکیل می شود که در این نوشته فرصت بیان آنها نیست. به عنوان مثال از دانش آموزان خواسته می شود تا برای مدتی به صورت فردی یا گروهی در مورد سؤالاتی که در ابتدای تدریس مطرح می شود فکر کنند یا گزینه های محتمل را بررسی کنند. در پایان تعدادی از پاسخ ها مطرح می شود و با بحث کردن دانش آموزان در مورد پاسخ های مطرح شده و هدایت معلم، فرآیند تدریس اتفاق می افتد.

کلاسی که در آن فرآیند یادگیری فعال در حال جریان است از نقاط قوت دیگری نیز برخوردار است. از جمله اینکه به خاطر فعال شدن دانش آموز، توقف های ذهنی ایجاد شده از بین می رود و دانش آموز در کلاس احساس کسلی و خواب آلودگی نمی کند. با این روش در واقع کلاس از یکنواختی خارج شده و دانش آموزان با انرژی بیشتری مشغول یادگیری می شوند.